

Büyük Güçlerin Veto Oyununda Uluslararası Güvenlik- Burak Korkmaz

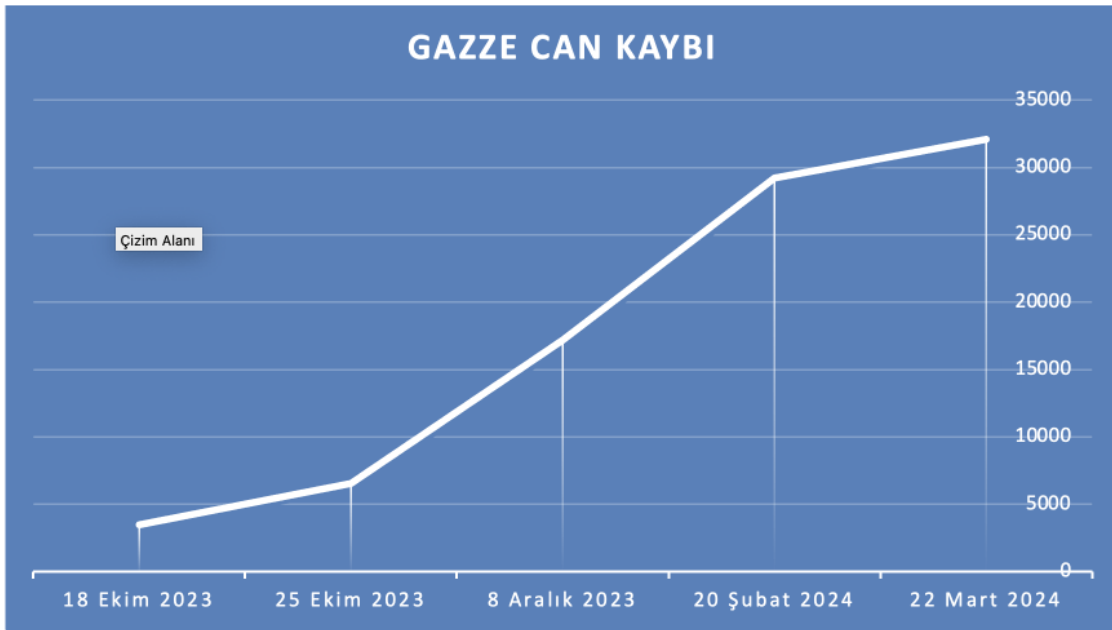
Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD), Trump ve Biden yönetimlerinde

sürdüdüğü Arap-İsrail barışı projesi, 7 Ekim 2023 tarihinde gerçekleştirilen ve HAMAS tarafından “Aksa Tufanı” olarak adlandırılan saldırılar ile akamete uğratıldı. Söz konusu saldırılarda HAMAS, Gazze sınırlarını, kara, hava ve deniz yoluyla geçerek, askeri hedeflerin yanı sıra sivilleri ve sivil yerleşim yerlerini hedef alan saldırılar düzenledi. İsrail ise “Aksa Tufanı’na”, HAMAS’a bağlı Gazze Sağlık Bakanlığı tarafından paylaşılan verilere göre ağır sivil kayıplara neden olan “Demirden Kılıçlar” operasyonu ile cevap vermeye devam ediyor. HAMAS’ın katlettiği siviller arasında çifte vatandaşların olması, Gazze’ye İsrail tarafından yapılan operasyonlarda ölenler ve HAMAS’ın İsrail’den kaçırdığı rehinelere arasında yabancıların olması, üçüncü tarafların olaylara ilgisinin artmasına neden oldu. 7 Ekim sonrasında özellikle Batı sokakları, eğitim kurumları ve hatta spor müsabakalarının, HAMAS-İsrail çatışmasının stratejik iletişim bombardımanının altında kaldığı, olayların toplumsal hayata sirayet ettiği görülüyor. Benzer biçimde uluslararası güvenliğin en üst yapısı olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde (BMGK) 7 Ekim sonrasında veto krizi yaşanıyor. Daimi üyeler, kendi çıkarlarına hizmet etmeyen tasarıları veto ederek sistemi bu krizde de çalışmaz hale getiriyor.

Tarihsel olarak Konsey’de veto hakkını 85 defa kullanan ABD’nin, bunun yarısından fazlasını -48 veto- Orta Doğu ve ağırlıklı olarak Filistin konusunda, özellikle İsrail’i hedef alan tasarılar karşı kullandığı biliniyor. Bu eğilim, 7 Ekim sonrasında da değişmedi ve süreç içerisinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine sunulan 5 tasarinin 3’ü ABD tarafından veto edildi. Bahse konu tasarıların kalan ikisi ise Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti tarafından ortak olarak veto edilerek hayata geçirilemedi. ABD, Konsey’e kendi tasarılarını sunarken, 18 Ekim 2023 tarihli Brezilya tasarısını, 8 Aralık 2023 tarihli 102 ülkenin imzası olan ve Birleşik Arap Emirlikleri tarafından sunulan tasarımı ve son olarak 20 Şubat 2024 tarihli Cezayir tasarısını veto etti. Buna karşın Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti herhangi bir tasarı sunmazken, 25 Ekim 2023 ve 22 Mart 2024 tarihlerinde ABD’nin sunduğu tasarıları veto ettiler.

Veto oyunlarına kısaca değinmek gerekirse, tartışmaların genel olarak ABD ve Rusya Federasyonu temsilcileri arasında geçtiği, tarafların birbirlerinden gelen hiçbir öneriyi değerlendirmeye almadığı, dahası aralarındaki farklılıkları uzlaşma zeminine taşımaya çalışmadıkları görülüyor. Rusya Federasyonu ve Çin Halk

Cumhuriyeti olayların başlangıcını 7 Ekim olarak tespit etmeyi reddediyor ve İsrail işgalini, Gazze ablukasını olayların temel sebebi olarak ifade ediyor. Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin bu tutumunun Arap ve Müslüman devletlerde de karşılık bulduğunu söylemek mümkün. Zira bu durum hemen her tasarıya ilişkin ceridelere yansımakta. ABD ise İsrail'in kendini savunma hakkının yer almadığı, HAMAS'ın kınanmadığı hiçbir metni kabul etmediği gibi, sahada yürüttüğünü iddia ettiği diplomatik çabaları öne sürerek, bu çabaları boşa çıkaracağını düşündüğü tasarıları veto etmeye devam ediyor. Elbette bu durum karşı kamp tarafından ABD'nin Orta Doğu'daki müttefikini koruma çabası olarak tanımlanmakta. Aslında Konsey üyelerinin olayları kendi çıkarları çerçevesinden değerlendirerek çalışmalarını çıkmaza nasıl soktuklarını en açıkça ortaya koyan anekdot, 25 Ekim 2023 tarihli ABD tasarısının Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti tarafından veto edilmesinin ardından yaşandı. İsrail'in BM Daimi temsilcisi Gilad Menashe Erdan, 7 Ekim benzeri bir terörist saldırı ile karşılaşmaları halinde İsrail'in verdiği tepkiyi eleştiren ve tasarımı veto eden devletlerin tavrının ne olacağını sordu. Bunun üzerine Rusya Federasyonu BM Daimi temsilcisi Vasily Alekseyevich Nebenzya, ülkesinin Çeçen teröristlerle mücadele ettiği dönemde, BM çatısı altında teröristlerin kendilerine özgürlük savaşçısı olarak ifade edildiğini hatırlattı. Aslında İsrail hariç tüm tarafların konuşmalarına ve her tasarıya yansıyan iki devletli çözümün sorunların tek çıkış yolu olduğuna ilişkin söylem dikkat çekici. Ancak şiddet sarmalı devam ederken 29 Kasım 1947'den beri hukuki temeli var olan ancak bir türlü hayata geçemeyen bu sözler anlamını yitiriyor gibi.

Tablo. 1 Gazze Can Kaybı/Veto Tarihleri Tablosu (Can kaybı tablosunda HAMAS'a bağlı Gazze Sağlık Bakanlığı tarafından açıklanan rakamlar kullanılmıştır).

Tablo 1'de de açık biçimde görüldüğü üzere BMGK'de veto oyunları sürerken, savaş tüm hızıyla devam ediyor ve kayıplar da artıyor. Elbette can kayıplarına ilişkin rakamların ne kadar güvenilir olduğu ayrı bir tartışma konusu. Zira ortada uluslararası güvenilirliği kabul edilmiş bağımsız bir yapı yok. Sadece savaşan tarafların iddiaları söz konusu. Kaldı ki tarafların uluslararası yapılara ne kadar güveni var veya kaldı bu da belli değil. Örneğin İsrail'in BM Daimi temsilcisi Gilad Menashe Erdan, 7 Ekim saldırılarında yer alan HAMAS militanlarının bir kısmının Bileşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA) personeli olduğunu açıkladığı konuşmasında, "İsrail için Gazze'de BM'nin HAMAS, HAMAS'ın ise BM" olduğunu ifade etti. Ancak Gazze'deki gözle görülen mekânsal yıkımın da önemli bir insani kaybın olduğuna işaret ettiğini kabul etmek lazım. Fakat bu kayıpların ne oranda İsrail'in iddia ettiği gibi HAMAS militanları veya HAMAS'ın ileri sürdüğü üzere siviller, hatta öncelikli olarak kadınlar ve çocuklar, olduğu bilinmiyor. Sonuç olarak BM sisteminin durduramadığı bir diğer çatışmada binlerce non-combatant statüsündeki insan hayatını kaybetmeye devam ediyor.

Veto oyunlarında dinamikler aslında çok da gizli değil. ABD, tüm stratejik belgelerinde hâkimiyetine rakip olarak iki devlete, Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti'ne yer veriyor. Doğal olarak ABD, Rusya Federasyonu'nun Orta

Doğu'da herhangi bir sorunun çözümünde rol almasını dün (SSCB) Sođuk Savaş konjonktüründe de istemiyordu, bugün de istemiyor. ABD, bir diğer rakibi olan enerji fakiri Çin Halk Cumhuriyeti'nin İran'la kurduğu enerji ilişkisini bölgede çeşitlendirmesini, küresel projelerinde Orta Dođulu Sünni aktörlere sağlayacağı çıkarlarla kendi etkinliğini dengelemesini istemiyor. Diğer taraftan, Orta Doğu kaynaklarının ve ticaret yollarının kontrolünde ABD'nin etkin rolünü kendisi için önemli bir kısıtlama olarak değerlendiren Çin Halk Cumhuriyeti açısından, ABD'nin bölgede ekonomik, politik veya askeri her kaybı bir kazanım olarak görülüyor. Benzer biçimde, Amerikan politikalarının dışladığı ve ötekileştirdiği aktörlerin hamisi olarak 75 yıldır bölgeye nüfuz etmeye çalışan Ruslar da bölgedeki çözümsüzlüğu kendileri için bir çalışma sahası olarak değerlendiriyorlar. Bu durum Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyetini çok kutupluluğun temsilcileri olarak bir araya getiriyor. Kısacası veto oyunları, Gazze'de savaşılan ve bedel ödeyenlerin çok ötesinde bir çatışmanın parçası olarak devam ederken, BM sistemi Gazze için bir çözüm ortaya çıkarmaktan uzak.

Burak Korkmaz, Bağımsız Araştırmacı

İsrail Dış Politikası üzerine çalışan bağımsız araştırmacı Burak Korkmaz, Türk Milli Savunma Üniversitesi'nden "Dış İlişkiler (FRUS) belgeleri bağlamında İsrail'in kuruluş sürecine ABD'nin etkisinin analizi" başlıklı teziyle 2023 yılında doktora derecesini almıştır.

Bu yazıya atıf için: Burak Korkmaz, "Büyük Güçlerin Veto Oyununda Uluslararası Güvenlik", Panorama, Çevrimiçi Yayın, 12 Mayıs 2024, <https://www.uikpanorama.com/blog/2024/05/12/bk-3/>

Telif@*UIKPanorama*. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.